

LUND UNIVERSITY

Konsten att föra sig

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1989

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1989). Konsten att föra sig. *Helsingborgs Dagblad*, (890505).

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

710

Konsten att föra sig

NORBERT ELIAS "Sedernas historia" från 1939 är en nu närmast klassisk studie av den västerländska civilisationsprocessen, som inte minst skapar skillnader mellan individen och hennes omgivning, skriver Anders Persson

En studie i civilisationsprocessen

Den civiliserade västerlänningen är förmodligen inte medveten om i vilken utsträckning vår vardagsuppträdande och våra attityder till den egna kroppen och de naturliga behoven förändrats under de senaste 500 åren.

Du civiliserade västerlänning som läser det här, visste du i ex. att man på 1530-talet ansåg att: "Det är oartig att hälsa på den som urinerar eller tömmer tarmen", i alla fall enligt Erasmus av Rotterdam. Regeln är emellertid inte endast avslöjande genom vad den uttalar, utan också på grund av att den uttalar. Den avslöjar att idag synnerligen privata aktiviteter en gång var offentliga till den grad att det tydligen var en utöppad vana att hälsa på personer även när de var i färd med att utföra aktiviteterna ifråga.

Döjlj färdar med hostningar

En annan regel som formulerades av De la Salle på 1720-talet var att: "Det är mycket oartig att i sällskap med andra släppa ut väder såväl upptill som nedtill, även om det sker ljudlöst: "200 år tidigare skrev Erasmus så här i samma ämne: "Följ Chulhades lag: Döjlj färdar med hostningar".

Dessa uppföranderegler, som i och för sig uppvisar stor inbördes skillnad och andyder en tydlig förändring över 200-årsperioden, illustrerar att regler som idag är outtalade en gång var uttalade. Idag såväl döjler vi bråk-färdar som får skamkänstor för smygfärdar och det, märk väl, utan att vi lärt in en samling detaljerade uppföranderegler. Den moderna västerlänningen behöver inte längre

lära sig att döjla sina naturliga behov. Självkontrollen tycks vara en självklarhet bland de människor som då och då kallar sig civiliserade.

En stor bokhändelse

1939 gav den tyske sociologen Norbert Elias ut sin nu närmast klassiska studie av den västerländska civilisationsprocessen. Först 30 år senare översattes den till engelska och hämnade då i den då spirande mentalitetshistoriens sällskap. Det är en stor bokhändelse när första delen av *Über den Prozess der Zivilisation* i år, hela 50 år efter originalutgåvan, utkommer på svenska, betitlad: *Sedernas historia*.

Den svenska titeln är delvis missvisande eftersom den andyder en studie av vad som varit skick och bruk under olika tidsperioder. Själva

skulle jag ha kallat boken *Uppförandets historia* för att därmed dels antyda bokens karaktär av studie i uppförandets förändring men dels också för att ha fångat det uppförandets som inte varit skick och bruk, det som sedermera syftade till att motarbeta. Det speciella med Norbert Elias' metod är just att återgåvandet av olika tiders uppföranderegler fångar såväl de regler som ibland med lång tidsförskjutning kommer att präglja uppförandet som det faktiskt förekommande uppförande som reglerna syftar till att förändra.

Figuration och process

Studien av civilisationsprocessen utgörs av två delar samt ett förord till 1969 års engelska utgåva. I den första delen, som alltså nu utkommit på svenska, redogör Elias för uppföranderegler kring och attityder till de naturliga behoven, den egna kroppen, sängkammar-

världen, bordskick etc från 13-1400-tal fram till vår egen tid. Studien är begränsad till överklassen och det hela sätts in i en civilisationsteoretisk ram. I den andra delen behandlas den västeuropeiska stansituationens uppkomst, statens monopolisering av våldsmakt och den samtida pacifieringen av samhället som får till följd ett successivt utbredande av den individuella självkontrollen.

När Elias behandlar civilisationsprocessen tar han således upp såväl dess "psyko-genetiska" som "sociogenetiska" aspekter, med andra ord såväl de förändringar av individen som av samhället vilka utgör själva civilisationsprocessen. Dock menar han att det inte finns anledning att dra en absolut gräns mellan individ och samhälle.

I det högtintressanta förordet från 1969 beskriver Elias mer programmatiskt sin sociologi. Det kallas mest utmanande med hans perspektiv - inte minst i vår av individualistis-

ka ideologier präglade tid - är att han inte an-tar existensen av en självständig individ med ett "inre" skyddat från "utomstående". Individ och samhälle är inte skilda objekt utan aspekter av en och samma mänsklighet, närlin. Människor existerar endast i flertal och Elias använder begreppet "figuration" för att beskriva dessa plurala konstellationer. Elias är således ingen vän av de nivåer som sociologerna annars har en tendens att dela in sociala tillvaron i. För att förstå hans civilisationsteori bör man betrakta det biologiska skil vid beteckningen "individ" som en del av den sociala omgivningen öppna varelse. Hans studie visar just hur människans uppförande radikalt förändrats - och är stat i förändring - och individbegreppet som ett uttryck för uppfattningen av människorna som självsändiga atomer, ser han som ett led i denna uppförandeförändring snarare än som en evig sanning. Föreläsningen om den obe-

Enligt Norbert Elias uttrycker begreppet civilisation västerlänningens självmedvetande.

roende individen karakteriserar helt enkelt ett visst utvecklingsstadium i människans självuppfattning. Så uttrycker Elias den ständigt växande zantle som sätter inväppolning-ar, individualism och föreläsningen om en motstånd mellan individ och kollektiv i fråga. Individualismen är således inte människans självmedvetande, utan en speciell form av självmedvetande bland en rad tänkbara alternativ.

Inuti kopplat till figurationsbegreppet är Elias' uppfattning om den sociala tillvaron som en process. Forsöket att utvinna skillje-linjen mellan individ och samhälle är ett led i processperspektivet.

Civilisationsprocessen

Enligt Elias uttrycker begreppet civilisation västerlänningens självmedvetande. Att uppfatta sig som civiliserad, eller kultiverad i fysiskt språkbruk, eller att anses sig tillhöra civilisationen, är att uppfatta sig som högre stående - i förhållande till andra folk eller i förhållande till andra sociala klasser. Den civilisationsprocess som Elias studerar handlar i korthet om affektushållning och självkontroll. Att kunna ålaga sig själv en sträng kropp- och känslodisciplin blir på ett visst stadium i det västerländska samhällets utveckling ett tecken på högre rang, högre utvecklingsnivå, högre grad av civilisation.

För att förstå denna civilisationsprocess måste man alltså uppfatta människans som möjlig att förändra. Civilisationsprocessen är i den mening en massv rötningsprocess, en process av lång utdragen, successiv männi-självkontroll. Men samtidigt konstituerar inre och yttre. För att kunna föreställa sig självdisciplinering måste vi kunna föreställa oss en mänsklig kapabel att förhålla sig till sitt "inre" från en position utanför sig själv. Hon måste på en och samma gång vara vad individualisterna kallar en "autonom människa" och en samhällsrepresentant. På det viset skapar civilisationsprocessen skillnaden mellan individen och hennes omgivning.

Tänk på det om du någon gång får den självsynta upplevelsen att du med livligt blosan-ge kinder tvingas konstatera att ditt väder spelade din självkontroll ett spratt.

Anders Persson

Norbert Elias: *Sedernas historia*. Atlantis.